

“De haat en het onrecht vertaalt Fred J. Kader naar een boodschap van liefde en menselijkheid”

“De haat en het onrecht vertaalt Fred J. Kader naar een boodschap van liefde en menselijkheid”

In de podcast ‘De Kunst van het Verdwijnen’ verweven Bart Van Nuffelen (Martha!tentatief) en Lucas Derycke drie verhalen tot een

meeslepende vertelling. De drie verhalen delen de plaats waar ze zich afspelen: de zevende wijk ofwel de Antwerpse diamantwijk. Er is een spectaculaire diefstal in een bankfiliaal, een aanslag op een Joodse jeugdbeweging en het wedervaren van een Joodse kleuter in de Tweede Wereldoorlog. De getuigenis van die laatste, de vandaag 84-jarige Fred J. Kader, maakt grote indruk, ook op Bart Van Nuffelen zelf.

Nog voor er van de podcast sprake is, leest Bart Van Nuffelen '1942. Het jaar van de stilte' van Herman Van Goethem. Een korte passage in dat boek grijpt hem meteen aan. "Van Goethem beschrijft het verhaal van een vierjarig jongetje dat samen met zijn moeder wordt opgepakt. Dat gebeurt bij de eerste Antwerpse razzia die overdag plaatsvindt. Joodse mensen, die enkel worden opgepakt omdat ze de Jodenster dragen, worden samengedreven aan het Centraal station. Op het moment dat ze bewaakt door Duitse soldaten het stationsgebouw binnengaan, neemt Basza, de mama, een ongelofelijke beslissing. 'Stap nu weg, kijk niet om en wandel verder', zegt ze tegen haar kind. Het jongetje doet dat ook. Op dat moment, weten historici nu, is het voor de Antwerpse Joden niet duidelijk dat de concentratiekampen bestaan. Maar het is voor die mensen natuurlijk wel duidelijk dat de toestand niet goed is. Er zijn razzia's, mensen worden weggevoerd. Basza neemt een beslissing die later de juiste blijkt. Maar een kind van vier wegsturen, dat is voor een moederhart zo onwaarschijnlijk dapper en tegelijk ongelofelijk mooi en enorm tragisch. Ook het feit dat dat jongetje van vier in zo'n omstandigheden gehoorzaamt, heeft me heel erg aangegrepen."

Het boek van Herman Van Goethem leidt Bart Van Nuffelen naar een ander boek, geschreven door Sylvain Brachfeld. Daarin documenteert de auteur de verhalen van ondergedoken Joodse kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Brachfeld reconstrueert ook het verhaal van de vierjarige kleuter – die dan nog luistert naar de naam Frans Jeruzalksi. Nadat hij zijn moeder heeft achtergelaten, wordt de jongen zwervend door Antwerpse straten opgemerkt door een non. Die brengt hem naar het kindertehuis Good Engels, waar hij korte tijd verblijft. Als Frans alsnog in de Dossinkazerne belandt, ontsnapt hij nog eens aan een gruwelijk lot. Een groep Joodse kinderen uit een weeshuis in Wezembeek-Oppem kan de kazerne verlaten. Een van de jongens merkt de kleine Frans op en neemt hem mee, weg uit Dossin. In het weeshuis brengt Frans de verdere oorlogsjaren door. Na de oorlog verblijft hij een tijd in het gezin van zijn oom in Brussel. Maar in 1949 verhuist hij naar een groot tante in Canada. Vanaf dan draagt hij de naam Fred J. Kader, met de J van Jeruzalski, en begint een nieuw leven.

Lucas Derycke en Bart Van Nuffelen portretteren de Antwerpse Diamantwijk. Ze verweven drie verhalen uit verschillende periodes, waaronder de Tweede Wereldoorlog. (© Karolina Maruszak)

Hiërarchie in het lijden

Een lange speurtocht, die onder meer leidt langs Kazerne Dossin, brengt Bart Van Nuffelen in contact met Fred J. Kader. De gepensioneerde kinderneuroloog woont in Omaha, in de Verenigde Staten. Fred vertelt Bart ook over de zoektocht naar zijn eigen verleden. Pas in 1991, bijna vijftig jaar na het abrupte afscheid van zijn moeder, ontdekt hij hoe zijn leven als kind gelopen is. Dat gebeurt op een bijeenkomst in New York, waar Amerikaanse en Europese Joden samenkomen die als kind de oorlog overleefden. Op de laatste dag komt Fred in contact met Sylvain Brachfeld. Die herkent zijn verhaal meteen. “Op een paar minuten tijd verneemt dokter Kader zijn hele geschiedenis, na alle zoektochten die voorheen tot niets hebben geleid”, vertelt Bart. “Eerst wilde hij zelfs niet naar de bijeenkomst gaan, omwille van de angst voor de teleurstelling. Iemand heeft hem moeten overtuigen. En dan ontmoet hij daar ook Marcel Chojnacki, die hem heeft meegenomen uit de Dossinkazerne en zo zijn leven heeft gered.”

Dat Fred bijna een halve eeuw in het ongewisse is over de ware toedracht heeft verschillende oorzaken, aldus Bart. “Om te beginnen zoekt men in Europa naar Frans Jeruzalski, niet naar Fred J. Kader. Ook verloopt de informatiedoorstroming veel moeilijker in tijden zonder internet. Maar wat ik

veel interessanter vind, is de dieperliggende reden. Die begrijp ik nu pas echt. Er was een soort hiërarchie in het lijden. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog zijn de overlevende Joodse kinderen de grote gelukzakken. Ze worden geconfronteerd met het enorme lijden van alle mensen die vermoord zijn. Voor hun eigen lijden is er geen plaats, geen mentale ruimte. Pas in de jaren 70 en meer nog in de jaren 80 ontstaan verenigingen van mensen die als kind ondergedoken waren.”

De jonge Fred J. Kader (rechts) ontsnapt tijdens WOII meer dan eens aan de deportatie naar de kampen. Hij moet bijna een halve eeuw wachten voor hij zijn eigen levensgeschiedenis kan achterhalen.

Het belang van verhalen vertellen

Niet alleen de levensgeschiedenis van Fred heeft grote indruk gemaakt op Bart, ook de manier waarop de man daarmee omgaat. “Het is ongelooflijk mooi hoe hij de haat en het totale onrecht dat hem en zijn familie is aangedaan, heeft omgezet in een boodschap van liefde en menselijkheid. Stilaan is Fred een vriend geworden, of misschien nog meer mijn nieuwe opa in Amerika. Onlangs ben ik hem en zijn vrouw tot mijn grote geluk gaan bezoeken in Omaha. Dat was heel ontroerend, ik had dat niet verwacht. Bij de eerste ontmoeting vloog hij me meteen in de armen. Op foto’s lijkt hij best een imposante man, maar in realiteit blijkt Fred een heel lief, klein, teder meneertje. Zijn vrouw, die ook een briljante geest is, kan niet meer goed spreken. Maar zij was ook enorm betrokken bij ons gesprek en bij die uitwisseling van vriendschap. 's Avonds is zijn familie nog gekomen en is in de serviceflat een gigantisch feest aangericht met de allerlekkerste Joodse desserts.”

“De podcast en de vele reacties die we erop krijgen, doen me voelen hoe belangrijk het vertellen van verhalen is. Ik meet dat belang nog meer af aan de vreugde die dokter Kader bij die reacties voelt. Wat hij heeft meegemaakt heeft hem geïnspireerd om kinderneuroloog te worden. Maar

sinds hij zijn eigen geschiedenis in 1991 helemaal heeft leren kennen, weet hij echt wat zijn functie binnen het geheel is. Dat is zijn verhaal verder vertellen, op universiteiten en nog liever op lagere scholen. Fred weet hoe snel het met de mensheid compleet kan mislopen. Nu ook in België en Nederland veel mensen zijn verhaal leren kennen, voelt het alsof zijn leven nog meer zin krijgt. Het gaat hem niet over zijn eigen geschiedenis, maar over de les die we uit die geschiedenis leren en de inspiratie die we eruit kunnen halen. Ik denk dat hij daarom heel blij is dat het lot of het toeval ons heeft samengebracht.”

“Van zodra duidelijk was dat er een verhaal uit de Tweede Wereldoorlog in de podcast zou zitten, voelden we een grote verantwoordelijkheid. Uit de vele reacties die we krijgen, blijkt dat het verhaal van Fred mensen diep geraakt heeft. Het doet me heel veel plezier dat de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog nu volop een plaats krijgt. Want we kunnen wel zeggen dat die lange tijd onderbelicht is gebleven, of is weggemoffeld. Herman Van Goethem zegt dat de stad en zeker ook de burgers van die stad nu het voortouw nemen. Ze willen die geschiedenis deel laten zijn van onze gehele stadsgeschiedenis. Dat doet me plezier en stemt me mild en hoopvol over onze maatschappij.”

Bart Van Nuffelen: "Van zodra duidelijk was dat er een verhaal uit de Tweede Wereldoorlog in de podcast zou zitten, voelden we een grote verantwoordelijkheid." (© Karolina Maruszak)

Open Huizen

Op 7 mei vertelt Bart het verhaal van Fred tijdens Open Huizen, het jaarlijkse herdenkingsweekend om de herinneringen aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog levend te houden. Hij doet dat bij het voormalige kinderziekenhuis Good Engels. "We hebben die plek uitgekozen omdat er op die site ook gruwelijke dingen gebeurd zijn die nu niet meer leesbaar zijn. Het bestuur van het weeshuis heeft niet kunnen voorkomen dat een tiental erg jonge kinderen zijn opgepakt. Ze zijn zonder begeleiding naar Auschwitz gevoerd en zijn daar vermoord. Dat verhaal ga ik er vertellen. Maar we tonen ook een filmpje met een boodschap van Fred J. Kader."